

Vyšlo třetí letošní číslo časopisu Historie a vojenství s první částí studie o výstavbě vojska protivzdušné obrany do roku 1992

29.9.2025 - | Vojenský historický ústav Praha

Ve třetím letošním čísle Historie a vojenství se v hlavní studii dočtete o počátcích výstavby jednotek vojska protivzdušné obrany, najdete v něm poutavý příběh likvidace tzv. Schmoranzovy skupiny tiskových důvěrníků v srpnu 1939, oblíbené rubriky Příběhy sbírkových předmětů, Vojenská historie ve fotografiích a Přírůstky do sbírky Vojenského historického ústavu Praha a další odborné texty s bohatou fotodokumentací.

Vyšlo nové číslo odborného časopisu. V úvodníku šéfredaktor David Pazdera láká k přečtení textu o muzejních kurátorech z pera jednoho z nich: „.“ Pokud vás zajímá, co všechno práce muzejního kurátora obnáší, pak je tento text s titulkem **Co dělá v muzeu kurátor?** dobrým průvodcem po jeho světě. Zdeněk Polčák v něm podrobně popisuje všechny fáze této zajímavé práce.

Hlavní studie **Výstavba protiletadlových raketových útvarů a jednotek vojska protivzdušné obrany v letech 1974-1992, I. část** historika Pavla Minaříka, který je archivářem Bezpečnostního archivu Ministerstva obrany, přibližuje vývoj vojska protivzdušné obrany (PVO) Československé lidové armády (ČSLA) do roku 1974. Autor využívá dosud neznámé archivní materiály a snaží se přiblížit vznik a činnost „režimových“ útvarů, jejichž existence byla před veřejností dlouhá léta skryta.

První díl textu přibližuje těžkosti se zaváděním protiletadlových raketových systémů do výzbroje vojska PVO ČSLA. Popisuje omezený potenciál protiletadlového dělostřelectva v šedesátých letech (mnohdy na úrovni druhé světové války) a složitá jednání se Sověty o dodávkách moderní raketové techniky, která se táhla až do počátku sedmdesátých let. „.“,“ konstatuje autor na úvod. Studie rovněž podrobně mapuje dislokaci jednotlivých pluků a oddílů a jejich zapojení do obrany ČSSR.

Studie historika Milana Vyhlídala **Zkáza Schmoranzovy skupiny tiskových důvěrníků - Příspěvek k počátkům domácí protinacistické rezistence** se věnuje jedné z akcí nacistického bezpečnostního aparátu proti domácímu odboji - likvidaci tzv. Schmoranzovy skupiny tiskových důvěrníků v srpnu 1939. Tato skupina vznikla pod vedením Zdeňka Schmoranze při tiskovém oddělení Předsednictva ministerské rady, sdružovala bývalé důstojníky československé armády a v rámci legální tiskové dozorcí služby tajně sbírala zpravodajské informace pro zahraniční odboj.

Gestapo skupinu odhalilo jen několik měsíců po jejím vzniku. 25. srpna 1939 proběhla rozsáhlá zatýkácí akce v Praze i na okresních úřadech, která ochromila celou síť. Klíčové materiály, včetně mapy důvěrníků a stovky vojenských zpráv, padly do rukou gestapa. Následovaly procesy, při nichž byli Zdeněk Schmoranz, Osvald Svoboda a Josef Vais odsouzeni k smrti, Arnošt Bareš k dlouholetému kázeňskému trestu.

Studie se detailně zabývá otázkou, kdo skupinu prozradil. Hlavním podezřelým byl tiskový referent Václav Mennert, který se podle dochovaných svědectví stal spolupracovníkem gestapa a spolu se svou ženou Albertinou poskytoval klíčové informace. Důležitou roli sehrál i jejich známý Karel Prokop, jenž měl kontakt na komisaře pražského gestapa. Vyhlídal v textu připouští, že příběh není jednoduchý - i přes poválečné vyšetřování zůstává mnoho otázek nezodpovězených, protože hlavní aktéři válku nepřežili nebo po roce 1945 odešli z Československa. „ [...] .“

I tentokrát najdete v čísle 3/2025 oblíbené rubriky **Příběhy sbírkových předmětů** a **Vojenská historie ve fotografiích** stejně jako **Přírůstky do sbírky Vojenského historického ústavu Praha**. V textu kurátora sbírky palných zbraní Jana Skramoušského se dočtete o německém samopalu Gerät Potsdam s tlumičem, VHÚ Praha Otmar Beneš zase ve svém textu popisuje jedinečný exponát – památku na první leteckou nehodu v českých zemích – odznak za let balonem Kysibelka na Jubilejní výstavě v Praze roku 1891. Kurátor sbírkových fondů VHÚ Praha Ivan Fuksa se v textu **Fotoalbum ze studijní cesty Vysokej vojennej školy do Německa a okupované Francie a Belgie v roce 1940** věnuje popisu tří fotoalb důstojníka slovenské armády Rudolfa Pilfouska, který byl v letech 1942 až 1943 velitelem Zajišťovací divize a podílel se na protipartyzánských operacích na Ukrajině. Bohatá fotodokumentace zachycuje například následky německého útoku na západní frontě v květnu 1940 či vzácné ukázky výcviku během Pilfouskovy návštěvy vojenského prostoru u Wünsdorfu.

Redaktor Historie a vojenství Jiří Ohlídal v textu **Světlem starým i novým - Životní osudy Karla Ondráka, strojníka c. a k. válečného námořnictva** líčí příběh muže, který by možná zůstal zcela zapomenut, nebýt objevu jeho deníku z let 1897–1898. Karel Ondrák (1877–1937), syn učitele ze Šebkovic, využil čtyřletou vojenskou službu v rakousko-uherském válečném námořnictvu k tomu, aby si osvojil strojní profesi a procestoval svět. Ohlídal sleduje Ondrákův život od dětství přes školní léta v Přerově, námořní službu a práci v Haliči až po jeho působení u vojenských drah za první světové války a pozdější civilní kariéru v nově vzniklém Československu. Text neopomíná ani těžké chvíle jeho pozdějších let – penzionování, osobní tragédie i hospitalizaci v brněnské léčebně, kde Ondrák strávil posledních pět let svého života. „ ,““ píše Jiří Ohlídal a láká tak současně na listopadové číslo časopisu .

Archeolog VHÚ Praha Petr Čech hodnotí **archeologický výzkum hradu Sion z let 1961 až 1964** - jediný, který kdy provedl Vojenský historický ústav Praha a který vedla v letech 1961–1964 Eva Janská. Cílem tehdejšího týmu bylo odhalit zaniklý hrad spojený se jménem husitského hejtmana Jana Roháče z Dubé a získat předměty hmotné kultury z 15. století. Výzkum skutečně odkryl jádro hradu, odhalil půdorys staveb včetně hradního paláce a přinesl řadu nálezů (militaria, keramiku, kachle), ale zároveň se potýkal s nedostatky v dokumentaci. Velká část nálezů a písemností byla po odchodu vedoucí výzkumu rozptýlena mezi několik institucí a až v posledních letech se je daří soustředit zpět do VHÚ a systematicky zpracovávat. Petr Čech upozorňuje, že i přes nedostatky má někdejší výzkum svou hodnotu – zvláště v kombinaci s moderními metodami, jako jsou geofyzikální průzkumy nebo laserové skenování. Ty otevírají možnost nově interpretovat opevnění i samotný průběh čtyřměsíčního obléhání v roce 1437.

Rubrika **Vademecum vojenské historie** přináší dva samostatné texty, první od historika VHÚ Praha Tomáše Kykala a druhý od Petra Matějčka z téže instituce. Kykal se v textu **Přehled úředního označování vojenských útvarů v českých zemích od zřízení stálé armády do současnosti** snaží poskytnout základní ucelený přehled o tom, jak a proč se v minulosti na území českých zemí proměňovalo označování na úrovni pluků či samostatných praporů. Tabulky připojené na závěr textu slouží k rychlé orientaci a odvození dobově relevantního označení. Historik Petr Matějček v textu **Edice pramenů pro evidenci obětí Pražského povstání v Digitální studovně Ministerstva obrany ČR** popisuje letitou snahu vytvořit ucelený soupis obětí Pražského povstání. Připomíná, že v této oblasti došlo v roce 2025 k posunu v podobě online zpřístupnění dalšího digitalizovaného pramene. „ ,““ upozorňuje autor v závěru textu.

<https://www.vhu.cz/vyslo-treti-letosni-cislo-casopisu-historie-a-vojenstvi-s-prvni-casti-studie-o-vystavb-e-vojska-protivzdušne-obrany-do-roku-1992>